

מראי מקומות- סנהדרין כ"א

(א) לדעת המקשה שלא היתה מיכל נמנה חלק של השש, א"כ הא כבר היו לו ז' נשים, וא"כ הו"ל להק' דיכול להיות לו כ"א נשים. וכ' דל"ק מה שהק' מבת שבע, דכיון דעל מעשה זה נאמר לו, מאי יפרוך [ולכאור' כוונתו בזה, דכיון דעל מעשה זה נאמר, א"כ פשוט הוא דבת שבע נכללה בה"ב שנשא אח"כ]. (ב) איך שייך לומר דהפירכא על הפסוק, הרי הפסוק אינו מונה הנשים אלא הבנים, ולפי המקשה לא היתה לה למיכל בנים, וא"כ א"ש מה דהפסוק לא מנה אותה.

(ד) והכתיב ויקח דוד עוד פלגשנים ונשים בירושלים, למלוי שמונה עשר- הק' התורת חיים, הא פשוט דשייך לשנויי הכי, ומאי הק'. ות' דכיון דלא כתיב ואסיפה לך כהנה וכהנה עד מעשה דבת שבע, וקודם לזה טובא כתיב הא דויקח עוד פלגשנים ונשים, וא"כ לכאור' משמע דהוסיף לו הרבה יותר מהששה שהי' מקודם, ואינו נכלל בהמילוי ל"ח. וע"ז תי' הגמ' דאע"ג דויקח דוד מעיקרא כתיב, מ"מ בההיא עובדא דבת שבע הי', ולא לקחן אלא למלויי י"ח, דלא בא הכתוב אלא להזכיר מעשיו של דוד, ולא הזכירן על הסדר.

(ה) נשים בכתובה ובקידושין, פלגשים בלא כתובה ובלא קידושין- ע' ברש"י על התורה (בראשית כ"ה, ו'), דכ' דנשים בכתובה ופלגשים בלא כתובה, ומשמע דעכ"פ צריכין קידושין, ולכאור' כן גרס בסוגיין ג"כ. וע' ברמב"ן שם שכ' דפלגש היינו בלא כתובה וקידושין, וכ' דכן הוא הגירסא בסוגיין. וכ' להוכיח כן מהא דכתובה אינה אלא מדרבנן, ולכן אין שייך לומר דהחילוק בין פלגשו ואשתו הוא לענין כתובה, דהא א"כ אין שום חילוק מדאורייתא. וע' בביאור הגר"א (אה"ע כ"ו, ז') שכ' ליישב קו' הרמב"ן על רש"י, דאפי' אם אמרי' כמ"ד כתובה דרבנן, מ"מ הכוונה הוא לתנאי כתובה, דהיינו שאר כסות ועונה, וזהו הביאור בהא דאין לפלגש דין כתובה. וע' ברמב"ם והראב"ד (אישות א', ד') דנח' בזה, דהראב"ד ס"ל דמי שמוחדת לאיש א', אפי' בלא שום קידושין, היא נקראת פלגש, אבל הרמב"ם דזה נקראת

(א) לא ירבה לו נשים, וכו', ר' יהודה אומר, וכו', ר' שמעון אומר, וכו'- ע' בתוס' הרא"ש שכ' דר"י ור"ש אליבא דת"ק פליגי, ובאמת יש רק ב' שיטות במתני'. וכן פי' היד רמה, וכ' דלפי פי' זה, הפי' הוא דכיון דלא מפרשינן סברא דת"ק, א"כ ע"כ באו ר"י ור"ש לחלוק אליב'י. אולם כ' היד רמה דאי"ז פשט במתני', דא"כ הו"ל במה דברים אמורים, או אימתי. אלא י"ל דמה דלא מפרשינ' טעמי' דת"ק, היינו משום שהי' פשוט לנו דהת"ק ס"ל דלא אזלי' בתר טעמא דקרא, ואפי' היכא דכתיב הטעם בפירוש. והכי פי' דמתני', הת"ק ס"ל דאינו יכול לישא אלא י"ח, בין אם אינן מוחזקות בכשרות ואפי' אם מוחזקות בכשרות כאביגיל, אבל מוחזקות ברשעות אז לכ"ע אפי' א' לא ישאנה. ור' יהודה ס"ל דאם מוחזקות בכשרות, אז יכול לישא אפי' יותר מ"ח, כיון שאין מסירות את לבו. ור"ש ס"ל דאפי' א' לא ישא אם אינה מוחזקת בכשרות, דיש לחוש שמא יסירה את לבו, ובמחזקות בכשרות ס"ל כהת"ק דלא ישא יותר מ"ח.

(ב) אלמנה בין שהיא עניי' בין שהיא עשירה אין ממשכנין אותה- כ' הסמ"ע (חו"מ צ"ז, כ"ב) דה"ה לענין גרושה. אולם ע' בש"ך (שם, א') דרק לענין אלמנה אמרי' כן, דהטעם הוא שלא לצער האלמנה, שלבה שבור ודואג, ואי"ז שייך אצל גרושה. וע"ע בט"ז שם, דכ' דבין אלמנה, ובין גרושה או בתולה, אין ממשכנין אותן, שהרי זיל בתר טעמא, וטעם הדבר משום דמשיאין שם רע של זנות בשכנותיה, וא"כ כל פנוי' בכלל חשש זו.

(ג) והא הואי מיכל- ק', מהו קו' הגמ', הרי י"ל שמיכל היתה א' מהי"ב הנשארים. עוד ק', למה הק' הגמ' דוקא ממיכל ולא מבת שבע, שג"כ היתה אשת דוד, ואינה נמנית שם. ות' המהרש"א דקו' הגמ' היתה על הפסוק גופא, הרי הכתוב מנה הנשים שהי' לו לדוד בחברון, והרי מיכל היתה ג"כ אשתו בחברון, וא"כ למה לא מנה גם אותה. וא"כ לא הי' שייך להק' מבת שבע, שלא היתה אשת דוד בחברון. וע' ברש"ש שתמה על המהרש"א,

(ח) **שעשתה לו מיני טיגון** - הק' **הבן יהוידע**, למה העיד הכתוב זה, מאי נפק"מ אם הי' מיני טיגון או מיני בישול. ותי' דבא הכתובה ליישב קו' העולם, למה לא הרגיש דוד בערמתו של אמנון, שאם משום שהיא יודעת איך לבשל טפי מכל האומנים, א"כ תבשל בביתה ותשלו לו קדרת התבשיל כמו שהיא, ויאכל, ולמה תבא אצלו, אלא ודאי הי' כוונתו לשכב עמה. ולזה תי' רש"י שביקש ממנה מיני טיגון, שמטגנין אותה במחבת גלוי' בלא כיסוי, ואין חומו שמור אם א' מביאה אצלו, ולכן רצה שתבא אצלו ותטגן לפניו, כדי שיהי' יכול לאכול סמוך לטיגון, ובזה לא נודע ערמתו.

(ט) **ועשאתו כרות שפכה** - הק' **הערוך לנר**, תמר שהיתה בת דוד (ע' תוס') וצדקת היתה, מה ראתה לעשותו כרות שפכה, וכי לנקום ממנו עשתה כן, והא אדרבה, רצתה להיות אצלו, וכנראה מהכתובים, שהתחננה ממנו לבל ישלחנה. ותי' דהיתה רוצה להיות תחתיו, דהיינו שהוא יקיים מצוה ולו תהי' לאשה כדין אנוסה. אלא שהוא לא הי' רוצה לקיים בה מצוה זו, ולקחתה לאשה, לפי שהי' בן מלך ובודאי לא הי' רוצה ליקח גיורת. ולכן התחכמה ועשתה אותו כרות שפכה, ולא יהי' מותר עוד בבית ישראל, אבל בה עדיין יהי' מותר, דגיורת היא, וקהל גרים לא אקרי קהל.

(י) **שאין להם לבנות ישראל לא שער בית השחי ולא בית הערוה** - הק' **בחי' הרין**, א"כ איך שייך שתהא נערה יוצאה בסימנין, הרי אין לה סימני נערוה. ותי' דשערות מועטין היו להו, רק לא במקום שיוכלו להזיק. ועוד תי' דאע"ג שלא היו שערות, היו להן גומות, וקיי"ל דגומות אע"פ שאין שם שערות, הוו סימן גדלות.

(יא) **על הייחוד ועל הפנוי** - יש לעי', לפי הה"א דמה דאסרו יחוד היינו אף על אשת איש, א"כ במה אסרו פנוי'. וכ' **היד רמה** דבהה"א גזרו על הפנוי' שלא יבא אדם על הפנוי' אלא ע"י קידושין וכתובה. ובהגהות שם כ' דגם למסקנא הר"ז בכלל גזירת יחוד, דכמו דגזרו על יחוד דפנוי', ודאי גזרו על ביאה דפנוי'.

קדשה, ולכאור' ס"ל כרש"י דפלגש צריכה קידושין.

(ו) **ארבע מאות ילדים היו לו לדוד, וכולן בני יפת תואר היו ומגדלי בלורית וכו'** - פרש"י **בקידושין** (עו:) דלא היו אלו בניו, אלא בחורים היו בחיילותיו. אולם ע' **בירמיה** כאן דנקט דבניו היו, ולכן כ' דצ"ל דהיו מד' מאות נשים בד' מאות גדודים, א"נ בבציר מהכי וכגון דילדן תאומים, דהא לא התירה תורה אלא אלא ביאה ראשונה בשעת שבי', וגם רק אשה אחת ולא שנים. ואין לומר דמייירי דגיידינהו והדר בא עליהן, דא"כ הנך לא מקרו בני יפת תואר אלא בני גיורות מעלייתא נינהו.

(ז) **תמר בת יפת תואר היתה** - פרש"י, קודם שנתגיירה אמו בלב שלם מעכה אמו, ילדה לו לדוד את תמר. והק' **בשיעורי ר' שמואל** (רכט), אם לא נתגיירה בלב שלם, א"כ איך היתה מותרת לדוד. ופי' ע"פ מש"כ **רש"י בקידושין** (כב.), דקידושין תופסין בה אע"פ שהיתה עובדת כוכבים, שהרי אינה מתגיירת מדעתה. ומשמע מרש"י בגדר יפת תואר, דבאמת חשיבא עדיין עכו"ם, כיון דלא נתגיירה מדעתה, אלא דשרי לבוא עלי', ולענין זה מהני הגרות. וא"כ, י"ל דכיון דחשיבא עכו"ם, הוי תמר לא חשיבא בתו (ומיושב גם קו' תוס', דהק' דלפי רש"י, דלאחר גירות הוא, איך היתה מותרת לאמנון). וע' **ברש"י בשמואל** (ב', י"ג, י"ג), שכ' דמותרת היא לאמנון "לפי שנתעברה בי אמי כשהיא נכרית יפת תואר שלקחה דוד במלחמה, ומי שיש לו בן או בת מן שפחה אינו בנו לכל דבר" [וחידוש הוא, לפי פ' זה, דנמצא דאע"פ

שקידושין תופסין, מ"מ לא נתייחס אחריו, וצ"ע].

וע"ע בריטב"א בקידושין שם שכבר כ' כזה, דכ' להק' על ש' רש"י שם, דס"ל דאסור לו לבוא עליה עד לאחר שנתגיירה, וא"כ מהו ה"היתר' שחידש התורה, איזה חידוש הוא זה שהיא מותרת לו. וביאר הריטב"א דהחידוש הוא דאע"פ שנתגיירה באונס, והו"ל כמו גירי אריות, מ"מ ליקוחין יש לו בה, וקידושין תופסין בה כגיורת גמורה. וע"ע **בגבורת יצחק** כאן, דג"כ האריך על דרך זה.

(יז) **ואמר שלמה אני ארבה ולא אשיב- הק'** הערוך לנר, בשלמא בנשים שייך לומר אני ארבה ולא אסור, דבשעת לקיחה אכתי לא הסירו לבו, רק אחרי כן, אבל גבי סוסים, איך שייך לומר ולא אשיב, הא הוא שלחם למצרים לקנות סוסים, וא"כ מיד עברו האיסור שלא לירד למצרים. ותי' ע"פ מש"כ הרמב"ם דהאיסור לשוב למצרים הוא רק לישב שם, אבל השב שם לעשות סחורה אין איסור. וא"כ, נמצא דפי' המקרא הוא דלא ירבות סוסים, דלמא עי"ז ישבו קצתם שם [ועל דרך מה שהבאנו מהרמב"ם הנ"ל, אלא שהערל"ג פי' דכל האיסור הוא רק משום השבה למצרים, וכמו שמשמע מהגמ' כאן]. וממילא שפיר אמר שלמה אני ארבה ולא אשיב, דהיינו שלא ישבו שם.

(יח) **מפני מה לא נתגלו טעמי תורה, וכו'- כ'** המאירי, דאף באיזה מצוות, כמו הא דכתי' למען ידעו דורותיכם, ועוד, כ' הטעם, מ"מ אלו טעמים של עבר, ואין שייך לבא על ידן לידי מכשול.

(ט) **לא צריכא לשתי תורות- פרש"י,** הא דשאני מלך מהדיוטות, דאילו ה' הדיוט סגי לי' בחדא, ומלך בעי תרתי. וע' ביד רמה שהוסיף פי' קצת, דכי קא ממעט הדיוט, מינה לגמרי קא ממעיט, למימרא דהדיוט לא חייב להיות לא ס"ת שני כלל, אבל לגבי ההוא ס"ת דצריך מלך לאנוחה בבית גנזיו, ל"ש מלך ל"ש הדיוט חייב לכתוב משלו (וע"ע בר' יונה, וצ"ע כוונתו).

(כ) **בתחלה ניתנה תורה לישראל בכתב עברי- הק' המהרש"א,** הא אמרי' בריש מגילה ד"מ ו"ס" שבלוחות בנס היו עומדין, וא"כ לכא' מבואר דהתורה ניתנה בכתב אשורית, וכ' דע"כ הגמ' שם ס"ל כמ"ד דלא נשתנה הכתב ממש לעזרא כלל. וע"ע בריטב"א במגילה (ב:), שכ' דלעולם הכתב שנקרא אשורית הוא כתב הקדש שבלוחות, אבל לא ה' נראה אלא בלוחות. ואף דהיו מדברים לשון הקודש כבר מכבר, מ"מ מתוך תומת וקדושת הכתב, לא היו כותבין אותו אפי' בספרים שכותב המלך, אלא היו כותבין אותו בכתב עברי, וכשגלו לאשור וידעו בני אשור כתב זה נטלוהו להם, או שנודע להם מספרי

(יב) **מוציאה עמו- ע' בחי' הר"ן דכ' להסתפק** במה נקרא "עמו", האם הביאור דעמו ממש, דהיינו דתלוי בזרועו, או דלמא עמו היינו אדם אחר שה' מוליכו לפניו, וכ' דכן נראה מדברי הרמב"ם.

(יג) **יושב בדין היא עמו- הק' הר"ן,** הא מלך לא דן ולא דנין אותו. ותי' דמיירי בדיני ממונות. ועוד הביא מהמאירי דמיירי בדינין שהוא דן בעצמו מטכסיסי מלכות. ועוד תי' דמיירי במלכי בית דוד.

(יד) **לא ירבה לו סוסים- פרש"י,** דסוסים באים ממצרים לא"י, וצריך לשלוח שלוחים לקנות לו סוסים, ועוברים בלא תוסיפו לראותם עוד עד עולם. וכע"ז כ' בפ' על התורה (דברים י"ז, ט"ז). וע' ברמב"ן שם שהק' ממה דא' בירושלמי בסוף סנהדרין, דלישיבה אי אתה חוזר, אבל אתה חוזר לסחורה לפרקמטיא ולכבוש הארץ, וא"כ לכא' זהו מותר מטעם סחורה. ולכן פי' הרמב"ן, דטעם האיסור שהוא שלא יבטח על רכבו כי רב, ועל פרשיו כי עצמו מאד, אבל יהי' מבטחו בד'. ושוב הזהיר הכתוב שלא ישיב העם למצרים, דהיינו שיהי' שם עבדיו ומעמו שרי מקנה יושבים בערי הרכב במצרים [וכנראה דאין לזה היתר סחורה, דא"י עשיית סחורה ממש].

(טו) **לא ירבה לו נשים מאי דרשת ב', למעוטי הדיוטות- הק' בחי' הר"ן,** א"כ לימא ה"ה בסוסים ובכסף דה"ל בא למעוטי הדיוטות. ותי' דלגבי סוסים לא איצטריך למעוטי הדיוטות, דהא פשיטא דלא ישיב העם מצרימה על ידי ריבוי סוסים [ולכא' כוונתו, דרק ע"י ריבוי סוס המלך, שצריך לסוסים הרבה מאד, יש חשש דעל ידו ירדו למצרים, ולא ע"י ריבוי סוסים של הדיוט, ואם אין לו השליטה על העם להשיבם למצרים]. ולענין ריבוי כסף וזהב, אין חשש כ"כ שיהי' יתגאה הדיוט ע"י ריבוי כסף וזהב, כיון דאין לו שום שררה.

(טז) **כאן קודם שנשא שלמה את בת פרעה, כאן לאחר שנשא שלמה את בת פרעה- פי' המהרש"א,** "דכל זמן שלא נשא בת פרעה והי' עוסק בחכמת התורה לא הי' הכסף נחשב למאומה... אבל משנשא בת פרעה מיעט בחכמה וריבה בסעודתו ותענוגי עוה"ז ... הי' הכסף נחשב".

קודש, וכו', ובני ישראל הורגלו בו עמהם משום ואילך, וזה הוא שעלה מאשור. וע"ע בריטב"א שם שתי' עפ"ז הא דאי' דאין נביא רשאי לחדש דבר, דלפי דבריו הרי לא חידשו כלום, דמעולם הי' הכתב כזה.

כא) מאי כתב עברי, כתב ליבונאה- פרש"י, אותיות גדולות כעין אותן שכותבין בקמיעות ומזוזות. ותמה היד רמה, א"כ למה זה נחשב כתב בפנ"ע מה שהם אותיות גדולות. ולכן הוא פי' דכתב ליבונאה הוא כתב בפנ"ע וכך שמה. וכ' החי' הר"ן דלעולם אותיות אלו היו אותיות מכתב עברי, והן כעין אותיות שמשמשין בעלי קמיעין, שאינן כצורות אותיות שלנו. ומש"כ רש"י והמזוזות, ג"כ הי' מנהגן לכתוב אותיות על גג המזוזות באותיות ההם, אבל באמת לא היו מכתב אשורית כלל.